

door : A. Louwyck

Vervalste tinnen voorwerpen erkennen

Er bestaat een echte industrie van vervalste tinnen voorwerpen. Het onderzoek naar de echtheid van een voorwerp is zeer moeilijk. Een goede kenner zal altijd rekening houden met de eerste indruk en nadien stelselmatig het onderzoek aanvatten. Enkele raadgevingen volgen hier.

I. - MEN ONDERZOEKE EERST EN VOORAL DE MATERIE : HET TIN ZELF.

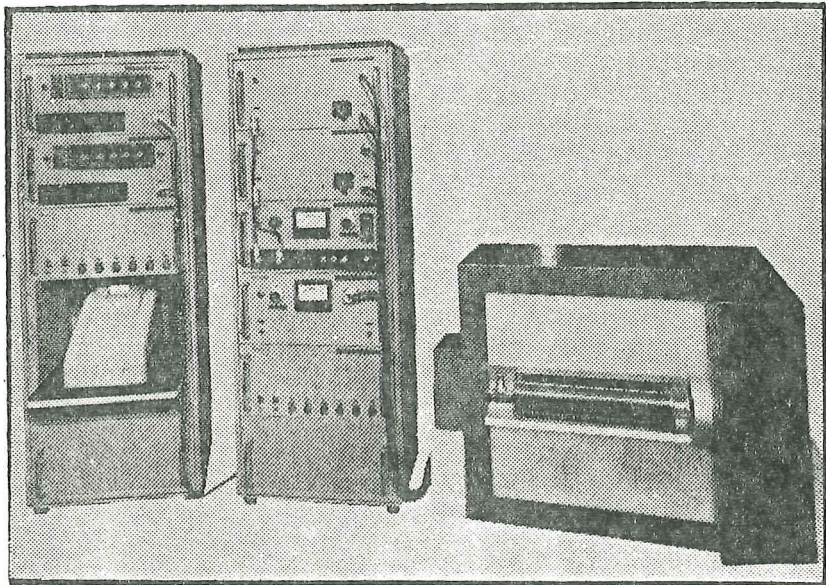
1) De oude tinnenpotgieter en ook de fijne kenners zetten altijd hun tanden in het tin. *Daardoor proefden ze het tin.* De methode schijnt belachelijk maar ze is uit te leggen aan de hand van de traditie. Vroeger dronken de mensen uit tinnen potten en aten met tinnen lepels. Ze proefden het verschil der tinsoorten. Tans nog proeven de tinnenpotgieters hun tin en durven antikwairs *hun tanden zetten* in tinnen voorwerpen.

2) De volle metallieke tinklank, die aan het oor bij het ombuigen hoorbaar en trillend wordt, noemt men *tingekrys*. Vooral het Engels hardtin, dat samengesteld is uit tin zonder lood, maar vermengd met koper en antimonium had dit krakende geluid. Gieten is de ideale formule voor tin. Het gieten vernietigt niet de losse bouw van het metaal, dat zich tegen alle geweldaanvoering zoals drukken, pressen, wentelen of beslaan verzet. Naargelang de zuiverheidsgraad van het tin wordt het tingekrys meer hoorbaar. Bij het aaneenhechten van het tin gaat dit gedeeltelijk en bij gewenteld tin helemaal verloren, daar het kristalbeeld van het metaal aan stukken geslagen wordt. Gegoten, getrokken of beslagen tin heeft dus geen tingekrys. De oude traditie van het gieten bestaat nog in Duitsland, Frankrijk en Zuid-Nederland. In Engeland, Noord-Nederland, Italië en Kanada is de behandeling van tin door drukken, drijven en beslaan overheersend. Vervalste voorwerpen uit die landen zijn dus gemakkelijk herkenbaar.

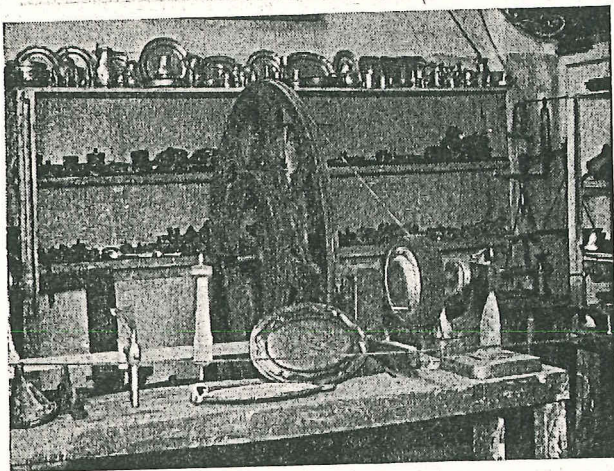
3) Om het *tingehalte* te onderzoeken gebruikt men de soldeerbout. Men schraapt een stukje van het voorwerp af.

(= preuve) zodat men een druppel tin bekommt. De kleur en de uitholling worden gecontroleerd. Bij fijn tin moet deze kleur helder en glanzend zijn. Indien het tin vermengd is met meer dan een vierde lood, dan laat de tinpreuve een zwarte streep na op papier. Met een eenvoudig mespunt kan men er reeds krassen op aanbrengen.

4) Bij de tinpreuve moet men ook aandachtig het *gewicht* nagaan. De middeleeuwse *warandeerders*, *vinders* of onderzoekers vergeleken het gewicht van een plaatje

Afb. 128. — PNR 054 meet de geringste activiteit van koolstof en tritium en meet aldus de tijd en eeuwen door de radiokoolstof. Het is het ideale werkinstrument voor geologen en archeologen.

Alb. 129. — Gent, Folkloremuseum : Werkplaats van een tinnenpotgieter.

schone, witachtige kleur, die zoals het zilver, glanzend is. Bij de minste toevoeging van lood of antimoon vertoont het een duidelijk merkbare vertroebeling. Het wordt in de loop der tijden matter en donkerder, maar behoudt zijn karakteristieke kleur. Het biedt een groter weerstandsvermogen tegen vochtigheid, zelfs tegen enkele zuren. Opedolven voorwerpen hebben een mooie donkere patina. Natuurlijke patina ontstaat langzaam, zij is immers de afglans der eeuwen. Kunstmatige patina is altijd overdreven. Bij opgebaggerd tin treft men soms de gekende goudkleur aan. Dit wordt veel vervalst en met goudkleur moet men speciaal voorzichtig zijn.

7) Op speciale aanvraag van een van onze lezers behandelen we hier de PNR 054 (zie afb. 128). Deze installatie meet de activiteit van radiokoolstof en tritium van archeologische stalen of monsters. Een gram van hedendaagse koolstof heeft een activiteit van 10 c/m of 0.05 m μ C. Een gram koolstof van 40.000 jaar heeft een activiteit van 100 maal minder. Daar echter tin geen koolstof bevat, kan tin niet gemeten worden. Ingenieur M. Lathior, hoofd der Kernafdeling MBLE, verzekerde dat slechts stalen van organische oorsprong, die C 14 hebben opgenomen, door dit apparaat kunnen gedateerd worden. Voor verifikaties op andere gebieden blijven ze echter onontbeerlijk. Een onzer leden uit Amerika laat echter weten dat door een pas uitgevonden prototype tinmeting toch verwezenlijkt werd. Dit is zeer slecht nieuws voor tinvervalsers.

II. - EEN TWEEDE ONDERZOEK GELDE DE VORM.

1) Met antiek tin worden smoesjes verwezenlijkt. Gewoonlijk *verandert* men profane voorwerpen in godsdienstige en drukt er het woord klooster of abdij op. Zo worden zoutvaten wijwatervaatjes, zeepbakjes kloosterbekers e.d.m. Een familiewapen of abdijschild vervolledigt de vervalsing. De nieuwe graving is dikwijls te scherp en slecht van lijn. Rembrandtkannen en Jan Steenkannen werden in Noord-Nederland massaal vervalst. — Natuurlijk waren daar ook brandewijnbakjes fel gezocht en vervalst. In Zuid-Nederland worden smalle patelen omgeperst tot kardinaalsborden. Draait men die voorwerpen om, dan vindt men de oude verdwenen rand terug. Hansakannen en papkommetjes zijn hier bij duizenden nagemaakt, in de grond gestopt en in antiekhandel gebracht. Nieuw edeltin kan men herkennen omdat de scherpe kanten overal een gelijke afslijting vertonen.

2) Bij moderne kannen en borden zijn de *draaikringen* onderaan veel regelmatiger, fijner en duidelijker dan op de oude. De oude draaibanken waren immers primitief gemaakt en zonder machinale kracht voortbewogen. De kringen zijn dan ook minder scherpkantig en zeer onregelmatig van diepte. De snelheid van de draaibank werd door de wieldraaiersknecht veranderd onder toezicht van de meester tinnenpotgieter (zie afb. 129).

met het voorgeschreven gehalte, gemaakt met een hoeveelheid van de tinpreuve. In dit nummer van *Ons Heem* vindt U de samenstelling van ongeveer alle soorten tin per stad en per merk. Tot nog toe werd met het gewicht aan tin, naargelang het merk, door onze vervalsers geen rekening gehouden.

5) De *tinlegering* vergelijken bij het tinmerk kan ons veel leren. IJzer, wolfram en andere stoffen gemengd in tin, uitgezonderd koper, lood, bismut en antimoon, wijzen eerder op modern tin. Bovendien moet de tinlegering met lood precies in verhouding zijn met het merk : b.v. keurmerk 25 % lood, groot roosmerk 0,04 lood enz.

6) De *kleur* van het tin is eveneens kenmerkend. Het zuivere tin heeft een

3) *Kunstmatige slijtage* wordt aanstonds ontdekt met behulp van een vergrootglas. Kunstmatige slijtage wordt veroorzaakt door vijlstreken of door braam ; natuurlijke slijtage komt voort in de vorm van zachtere afrondingen, veroorzaakt door het gebruiken van het voorwerp met de hand, het slijten door contact met de grond of muur. Zeer dikwijls brengt de vervalsers bovendien de slijtage aan op weinig logische plaatsen. Bij kannen is het bovendien zeer moeilijk op het oor een kunstmatige slijtage aan te brengen en toch de strek van het schrapmes te bewaren. Bijvijlen en schuren deden onze oude ambachtslieden niet. Ze waren meester in hun vak : de krachtige stoot of rake strek van beitel en mes zijn een bewijs van echtheid.

4) *Tinpest* wordt aangebracht door staaldraadborstel maar ook hier schaadt overdrijving. Alleen een eerste klas vervalsers weet maat te houden, maar dan merkt men op of tinpestplaatsen bladeren en afruisen.

5) *Kunstmatig patina* is meestal grijzer en over het geheel van het voorwerp of over grote delen ervan, overal gelijkmatig aangebracht. Kunstmatig patina controleert men gewoonlijk door er een druppel citroenzuur op aan te brengen. Indien de patina rap verdwijnt heeft men met kunstmatig patina te doen.

Tenslotte *mundus vult decipi* en de vervalsers verbeteren gedurig hun methodes. Een tinverzamelaar moet zich troosten en weten dat hij na *schade en schand* tenslotte een kenner zal worden.

A. LOWYCK.

VAKTERMINOLOGIE

Ziehier de vakterminologie aangenomen door *Ons Heem* (1).

TIN (Frans: *étain*; Duits: *Zinn*; Engels: *pewter*; Latijn: *stannum*; Grieks: *kassiteros*).

ZILVERTIN: *Silberzinn*, is geheel loodvrij.

EDEL TIN, is tin met een rijke versiering.

SIERTIN: siervoorwerpen in tin gemaakt.

RELIEFTIN: de gietvorm waarin het tin gegoten wordt is uitgesneden of bewerkt. Dit geeft de reliëfvorm.

KAISERZINN en BRITANNIAMETAAL zijn afwijkende mengsels.

PLATE bevat geen tin maar is verzilverd koper.

BLIK is een ijzeren plaat met een dun laagje tin bedekt.

BRONS is een mengeling van tin met koper.

Een STEMPEL is een druktoestel met onderaan een besneden ijzer, waarmede het merk wordt ingeslagen.

(1) In ons Nederlands taalgebied zijn de vaktermen voor oud-tin nog niet vastgesteld. Daarom werd aan een werkgroep van tinkenners de opdracht gegeven die termen vast te leggen. Wij bedanken hen zoveel te meer, daar ze wenselijk onbekend te blijven. Achteraf werden nog geraadpleegd de heren: P. Baudouin van het Provinciaal Museum voor Kunstambachten, Deurne; J. Boes, Stadsarchivaris, Gent; L. Kesteloot, voorzitter van de Kon. Oudheidkundige Kring, Antwerpen; M. Morren, Tienen; Mevr. E. Pais-Minne, Archivaris der Commissie van Openbare Onderstand, Antwerpen; W. Van Nespen van het Museum voor Folklore, Antwerpen. Ze wezen oprecht gedankt. Eensgezindheid over elk woord werd er natuurlijk niet bereikt. Opmerkingen en verbeteringen worden dankbaar aanvaard. — Nadien werd alles voorgelegd aan een groep taalkundigen.

Een MERK is een kleine ingeslagen tekening die het tin bepaalt. Het verwijst ofwel naar de eigenaar (gewoonlijk op de voorzijde van het voorwerp) ofwel naar de maker, herkomst en kwaliteit (gewoonlijk op de rugzijde).

Een TEKEN is een merk dat door het symbool dat het draagt, een nieuwe betekenis krijgt zoals b.v. een bijteken de kwaliteit aanduidt.

Merken worden onderverdeeld in: I. Oorsprongsmerken en II. Eigendomsmerken. De eerste worden onderverdeeld in:

A. HERKOMSTMERKEN b.v. het *stadsmerk*: de *stadsletter* of het *stadswapen* in ronde of in schild of in hartschild.

B. KWALITEITSMERKEN zijn *engelmerk*, *roosmerk* (groot roosmerk doormeter is b.v. 0,015, midden roosmerk 0,010 en klein 0,007) *hamersmerk*, *keurmerk*.

Kwaliteitsmerken geven de soort tin aan b.v. *fijntin*, *engelentin*, *grootroostin*, *hamertin*, *keurtin*, *bloktin* enz.

C. MEESTERMERKEN zijn volledig op zichzelf bestaande merken. Meesterinitialen op een herkomstmerk of kwaliteitsmerk worden niet beschouwd als meestermerk.

Als eigendomsmerken kennen we: 1) EIGENAARSINITIALEN, en 2) FAMILIEMERKEN: b.v. het familiewapen, familieteken, sibbemark. 3) GILDEMERKEN: ambachtsmerken, broederschapmerk, schuttersgildemark, enz. 4) HUISMERKEN. 5) KLOOSTERMERKEN.

Afzonderlijk te behandelen zijn IJKMERKEN en IJKTEKENS.